

Verslaglegging studiedag Open Zand, vrijdag 20 november 2009

Aanhef:

In kader van het HELA-LIFE-project is op vrijdag 20 november 2009 door het Grenspark (in de Vroente te Kalmthout) een studiedag georganiseerd. Het doel van deze dag was kennisuitwisseling over zowel grootschalig als kleinschalig beheer van Open Zand.

Opkomst: 100 man/vrouw (2/3 Vlaming, 1/3 Nederlander)

Onderstaand is een weergave van de vragen, opmerkingen en antwoorden van de dag.

Inleiding (Harm Piek) – 9u50

V: Worden duinen geklasseerd als stuifzanden?

A: In de regel niet, alhoewel het om vergelijkbare processen gaat.

‘Het geomorfologisch en ecologisch functioneren van stuifzanden’ (Laurens Sparrius)

V: historische kaarten (1775) van de Kempen laten 200 groeiplaatsen van helm zien. Zijn dit allochtone of autochtone planten?

A: Bekend is dat in Nederland gedurende de 19^e eeuw helm is aangeplant. Dit gecombineerd met het feit dat helm zich niet meer (dan wel weinig) uitbreidt, wordt aangenomen dat helm er niet van nature voorkomt.

Beheer van stuifzanden: ‘behoud van landschappelijke variatie bij mogelijkheden tot herstel verstuiving’ (Laurens Sparrius)

V: indien bij een weggewaaid stuifzandbodempodzol verschijnt, is afgraven van de podzol niet altijd het middel om een nieuwe stuifzandbodem te verkrijgen.

A: klopt: plaggen is alleen nuttig indien er onder de podzol verstuifbaar zand zit. Zit dit zand er niet, dan treedt heidevorming op.

V: Levert het verwijderen van oude bossen geen probleem op met aanwezige cultuurhistorische waarden?

A: Nederland beschikt over kaarten met de archeologische waarden op. Denk aan het voorkomen van grafheuvels, oude nederzettingen.. De wetgeving volgende mogen deze bodems niet verstoord worden. Indien het echter om oude bossen (> 100jr) gaat, dan dient tevens een goede/ moeilijke afweging plaats te vinden tussen ‘ontbossen’ of niet?

V: hoe ga je beheersmatig om met de probleemsoort, het Grijs kronkelsteeltje?

A: zie middagpresentatie

Praktijkvoorbeeld: ‘Grootschalig stuifzandherstel in de Loonse en Drunense duinen’(Lex Querelle)

V: Wat is de oorzaak dat het grijze kronkelsteeltje in de Loonse en Drunense Duinen weinig voorkomt?

A: Enerzijds gaat dit om een ‘nieuw’ terrein. Het terrein is nog niet lang begroeid, en zit zodoende nog niet in de fase van het grijze kronkelsteeltje. Anderzijds is er weinig N en S-depositie.

Praktijkvoorbeeld: ‘Kleinschalig stuifzandherstel in de Maasduinen’(Ido Borkent)

V: wat is de maat van kleinschalige plagwerkzaamheden?

A: max ¼ ha

V: is er rekening gehouden met de dominante windrichting?

A: ja – de onderzoeksrapportage is gebaseerd op geomorfologie. Het zijn met name de zuidelijke hellingen die kaal gemaakt zijn.

V: Het stuifzandgebied is aangelegd tegen de dorpskern van Giersbergen. Is het naar aanleiding van publiek protest dat er bossen als scheiding aangelegd zijn?

A: Om het dorp tegen verstuiving te beschermen is inderdaad o.a. een eikenwal aangelegd. Dit bos is nu zo groot, dat het zand bij verstuiving niet mee in het dorpje komt. Van een groots publiek protest is geen sprake geweest, omdat de bewoners het gevoel hadden van ‘stuifzand hoort bij ons gebied, en we zijn tevreden dat er, door de aanleg van het bos, naar ons geluisterd wordt’.

V: Wat is de kostprijs van dit project? En wat is het aandeel aan communicatie?

A: Totale kostenraming: ca 2 mio €(incl. de realisatie van het uitkijkpunt en de schaapskooi; deze laatste wordt ook gesubsidieerd omdat deze de duurzaamheid garandeert)

- Deelgebied 1a: is voor 95% gesubsidieerd door OBN.

- Deelgebieden 1b + 2 + 3: 50% LIFE – 50% provincie Noord-Brabant

In de kostenraming zit ca 5% gereserveerd voor communicatie. Het gaat om info-avonden, nieuwsbrieven, ... De voorlichtingsfilm was niet mee begroot.

V: Wordt in Nederland met ‘bunt’, buntgras bedoeld?

A: Neen, met ‘bunt’ wordt het pijpenstrootje bedoeld.

Korte paneldiscussie

V: Omdat we in het jaar van Darwin leven.. met de aanleg van open zand – frustreren we de evolutie niet?

A: (Harm Piek): Neen: evolutie heeft betrekking op een tijdsruimte van duizenden jaren. De stuifzandsuccessies spelen over 10-tallen jaren.

Momenteel speelt in Nederland een 2-sporig debat: dien je stuifzand te herstellen om de biodiversiteit te behouden? Of is het herstellen van stuifzand het ruineren van de aarde; het aanleggen van woestijn?

Binnen dit kader is/was het moeilijk om aan het publiek uit te leggen dat enerzijds in de Veluwe dennebossen gekapt werden, terwijl gelijktijdig in Flevoland een klimaatbos aangelegd werd.

A: (Laurens Sparius): net zoals heide is stuifzand een cultuurlandschap. Voor het instandhouden zijn in beide gevallen beheersmaatregelen nodig. Indien we niet zelfredzame natuur laten verdwijnen, dan wordt het saai in onze natuur.

A: (Harm Piek): de vraag om wel of niet in te grijpen is geen kwestie van de duurzaamheid van het systeem. Het gaat om het behoud van natuurkwaliteit. Zandverstuivingen zijn onderhevig aan processen waarbij duurzaamheid niet aan de orde is. Je dient alle stadia te beschouwen. In de verschillende stadia zijn de natuurwaarden belangrijk.

V: in het project Maasduinen is gekozen om enkel stuifzand te herstellen wat ooit is geweest. Vanwaar deze keuze?

A: (Ido Borkent): het hoofddoel was: het behoud van het biotoop, daar waar soorten nog aanwezig waren.

A: (Lex Querelle): er bestaat geen blauwdruk voor het beheer. De grote lijnen zijn bekend, doch elk gebied kent zijn eigen specificiteiten waarmee rekening gehouden dient te worden.

V: Nederland en Vlaanderen kennen een verschillende cultuur t.a.v. communicatie. De Nederlandse beleidsaanpak is dat men ruimte geeft aan de emotie van de oorspronkelijkheid. Dit leidt tot respect

voor de kwetsbaarheid van de natuur. Is het slim of niet om bij de communicatie met de burger in te spelen op deze emotionele binding?

A: (Lex Querelle): inspelen op de emotionele binding is bijna onontkoombaar. Zeker wanneer het een uitvoeringsproject van ca 2 mio € gaat. Het gaat om de beleving van het landschap. Bij dergelijke communicatiemomenten is dit belangrijker dan het belang van de natuurwaarden.

De dagvoorzitter vraagt of er mensen in de zaal ervaringen hebben met communicatie?

A: met de komst van het Grenspark is de communicatie toegenomen. Er zijn borden, panelen geplaatst. Er wordt uitleg gegeven. Dit is een goede zaak.

A: belangrijk bij communicatie is een pro-actieve benadering. Niet alleen info-panelen plaatsen, doch ook wandelingen aanbieden. Daarenboven kan de gebruikte terminologie ook in je voordeel spelen. Speel in op de toekomst. Voorbeeld: spreek niet van 'boskap' doch van 'heidevorming'.

A: Indien je communiceert op nationaal niveau, dan kun je termen als 'klimaatbos' of 'CO2' hanteren. Doch niet op lokaal niveau. Heb je het over een klein bosje waar mensen binding mee hebben, betrek ze persoonlijk. Sta open voor hun verhaal. Zorg ervoor dat je leden jou ambassadeur worden. Dit draagt bij aan 2 doelen: enerzijds zijn ze dan de ambassadeur van het behoud van je de natuurgebied, en anderzijds kunnen ze nieuwe leden aandragen.

A: communicatie is het verhaal van de uitvoerder richting burger. Vergeet echter niet de fase ervoor: communicatie is ook het verhaal van het beleid richting uitvoerder.

Beheer van stuifzanden: 'behoud van landschappelijke variatie zonder mogelijkheden tot verstuiving' (Laurens Sparrius)

Naar aanleiding van de stelling 'recreatie is niet altijd fout': thema recreatie: overmatig betreding door recreatie kan leiden tot nivellering van het duinengebied. Voorbeeld: in de Kambuusduinen werd vroeger de duinpieper aangetroffen. Door begroeiing is het areaal open zand afgenomen, waardoor er geen duinpieper meer aan te treffen is. Voorstel: maak de Kambuusduinen weer open, en laat er geen recreanten toe.

Aanleggen van grote stuifzandgebieden gaat om creëren van oppervlaktes.

Aanleggen van kleine stuifzandgebieden gaat om het maken/ behouden van biotopen.

Praktijkvoorbeeld: 'Kleinschalig herstel open zand in de Kalmthoutse Heide' (Geert De Blust)

V: deze presentatie dient in de Adviescommissie voor de Kalmthoutse Heide, ter advies, voorgelegd te worden. Dit jaar kwam de commissie nog maar 1 keer bijeen. Met spoed wordt ANB verzocht om de vergadering bijeen te roepen.

V: wat te doen als het zand op is? Kan dat?

A: (Harm Piek): de vrees bestaat dat verstuiving ooit eens eindig kan zijn. Neerslagerosie kan het winnen. Dit punt kan bereikt worden wanneer al het stuifbare zand verdwenen is, en de depressies enkel watertafel-zand vasthouden.

Praktijkvoorbeeld: 'Ervaringen bij het herstel van Stuifzandbiotoop op de Groote Heide en Strabrechtse Heide' (Jap Smits)

V: Nivellatie van duinen zal op termijn leiden tot het verdwijnen van dit landschapstype. Kunnen we in de natuur gaan kunstmatige middelen inzetten, dwars op de windrichting? Deze obstakels kunnen duinvorming bevorderen. Na verloop van tijd kunnen de hulpmiddelen verwijderd worden, met behoud van de structuur.

A: In de Strabrechtse Heide wordt gewerkt met natuurlijke middelen: graspollen. Echter: in deze Heide komen geen grootschalige duinen voor. Dit omdat er geen genoeg zand voorhanden is.

A: (Ido Borkent): heeft niet de vrees dat er straks geen stuifbaar zand meer is. Hij is bekend met het voorkomen van diverse stormen, die vanuit diverse windrichtingen waaiden.

V: gesteld is dat na 5 – 7 jaar het afgeplagde stuk reeds weer voor 100% bedekt is met mossen/ grassen. Dit is snel. Wat is de oorzaak van deze snelle begroeiing?

A: in de Kalmthoutse Heide gaat het maar om 8 kleine plaatsen. Die 5 – 7 jr is een gemiddelde Die 7 jaar kan ook 10 jaar worden. Om dit te weten zal gemonitord dienen te worden.

V: komt deze snelle vergrassing door pijpestrootje niet door de hoge stikstofdepositie in deze streek?

A: (Laurens Sparrius): kaarten wijzen uit dat de stikstofdepositie in deze streek niet zó hoog is. De aanwezigheid van ammoniak is veel bepalender.

Korte paneldiscussie

V: dienen oude bossen (zoals in het Grenspark), waarin grote zandpartijen liggen, gekapt te worden tbv stuifzandontwikkeling?

A: (Laurens Sparrius): complimenten voor het Grenspark: het LIFE-HELA-project wordt door ontbossing voor een groots stuifzandgebied i.c.m. kleinschalig beheer.

Tevens deelt hij de zorg dat 'er een eind aan zit'. Bevestigt de cyclus: bosrand verleggen – verstuiven – bosrand verleggen..

A: (Geert De Blust): de huidige maatregelen, genomen in het centrum van het Grenspark, zijn goed voor 10 jaar. Verschuiving van duinen is een geomorfologisch traag proces. Er dient gezorgd te worden dat er voldoende open zand blijft, zodat lokale verstuivingen mogelijk zijn.

Het positieve van een brand in een natuurgebied, is dat dit zorgt voor open gebieden waar doorwaaien weer aan de orde is. Al is deze stelling zeer controversieel...

A: (Harm Piek): pleit voor het wijziging van de Boswet in Nederland. De hierin opgenomen herplantplicht zorgt voor problemen.

Dagvoorzitter stelt 'is recreatie een bondgenoot of een vijand'?

A: (Jap Smits): allebei. Door recreanten kan zand open gehouden worden. Dit geldt zowel voor het betreden van paden als van het open zand zelf. Echter: bij oppervlaktes open zand van 5 ha of kleiner, dan primeert de natuurwaarden en is recreatie een vijand.

A: (Lex Querelle): momenteel wordt gedacht aan roulerend beheer versus openstelling.

Opmerking (Harm piek): begrazing en open stuifzanden gaan niet steeds samen. Door de begrazing (mest...) blijkt uit ervaring dat de vergrassing toeneemt. Bijgevolg opletten met begrazing in stuifzandgebieden.

Afsluiting (15u)

Zo te horen is alles nog niet onder controle. Dat is maar goed.. zo is er nog echt wat ruimte voor de natuur...